

i a la rodalia de Marsella, hi romangué exiliat molts anys (1944-1966), com altres empordanesos proscrius, primer sol i al final acompanyat de la seva dona –i àvia meva– Lídia Mas i Sarret.

Banyuls de la Marenda, pàtria del pintor i escultor Arístides Maillol (1861-1944), deu el seu nom a les maresmes que envolten la població i la seva bona reputació al seu exquisit vi dolç (cal beure una copa de Banyuls per entendre el treball constant i dur dels seus vinyaters) i al Laboratori Aragó. L'observatori oceanogràfic Aragó –any 1882– dona prestigi al poble, amb un interessantíssim aquàrium i una molt valuosa biblioteca en ciències naturals. Banyuls, on resten encara infinitat de signes d'identitat catalana, és un poble que inspira espiritualitat i més si s'hi arriba pel bucòlic coll de Banyuls. Des del coll de Banyuls (un dels passos de contrabandistes més llegendaris) i de cara a mar, la panoràmica de la vall de Banyuls és absolutament impagable.

En Jaume Sastre, membre de la candidatura republicana que es presentà i abassegà a les eleccions municipals de l'abril del 1931, havia sortit elegit d'aquell primer consistori escalenc republicà (el seu pare –i besavi meu– Jaume Sastre i Colomeda seria nomenat alcalde de barri del segon districte escalenc) i durant la guerra havia format part del Comitè Antifeixista local com a membre de la FAI.

El dimarts dia 7 de febrer de 1939, és a dir, la vigília de l'entrada dels "nacionals" a l'Escala, en Jaume Sastre, acabat d'arribar a la població amb altres combatents en plena retirada, procedent del front d'Aragó on construïa trinxeres, deixà l'Escala fugint d'un segur afusellament i abordà el llarg camí de l'exili (1939-1966). Envoltat de coneguts i correligionaris, i enmig d'interminables caravanes de carros, cotxes i camions plens de vells, dones i criatures (gent liberal d'idees, democràtica de caràcter i catalana de sentiment), emprengué una dramàtica i clandestina ascensió cap a la frontera amb les tropes franquistes i els bombardejos de l'aviació trepitjant-li els talons i causant el pànic. Fou un dura caminada de moltes hores, oberta a una llarga i profitosa vida, a través del coll de Lli (el president Companys i el seu homònim basc ho havien fet el dia 5), entre la Vajol i les Illes, en un dia gèlid i plujós. Aquells dies tingué lloc un èxode de proporcions dantesques: uns 500.000 refugiats republicans cercarien refugi a la veïna França, una França que es veié totalment superada.

Havent entrat a la Catalunya Nord extenuats, afamats i vençuts, en Jaume Sastre i els seus acompanyants veieren com, en saber-se a resguard i retrobats amb la llibertat, se'ls barrejava la recança amb l'alegria. D'immediat, en Jaume Sastre anà a Perpinyà i després de passar pel Centre Català i pel Centro Español, com tants d'altres, s'hostatjà uns dies a casa de l'escalenc Joan Sureda a. Patel. Seguidament, es retrobà amb en Rafel Torres i Bofill (alcalde de l'Escala durant els darrers mesos de guerra), amb qui compartí aquells primers instants d'exili, fins